

O temă fundamentală

Anul care a început sub semnele solare ale efervescenței creatoare generale va prilejui sărbătorirea unor importante momente ale istoriei românești, puncte cruciale ale afirmării, pe toate planurile, a înzestratului popor de la Carpați și Dunăre. 118 ani de la fundamentalul act patriotic, 24 Ianuarie 1859, rezultatul culminant al unei lupte a întregii colectivități românești, care vorbea aceeași limbă, miraculos de unitară în fiecare colț al țării. Centenarul Independenței, șaptezeci de ani de la răscoalele țărănești, treizeci de ani de la Proclamarea Republicii, sînt cotituri hotărîtoare în evoluția istorică a patriei. Creatorii de artă contemporani sînt impulsionați de evocarea unor asemenea momente decisive pentru destinul poporului român și aspiră să răsfrîngă, în cristalul operelor, profunda lor semnificație. Ei învață permanent de la istoria trecutului, avînd în față marele exemplu al predecesorilor, oamenii de cultură care au fost alături de uriașa existență dramatică a poporului pe care l-au însușit și l-au chemat la luptă, în clipe grele, pentru păstrarea ființei naționale, pentru cucerirea libertății sociale. Creatorii contemporani ai României — și, între ei, parcă mai activi, dramaturgii — acordă un mare interes temei fundamentale, evocarea gloriosului trecut istoric al patriei. Numeroasele lucrări dramatice, scenariile cinematografice cristalizate în jurul unui asemenea nucleu, demonstrează un studiu și o cunoaștere temeinică a istoriei țării, voința estetică de a construi personaje tensionate de o intensă trăire dramatică, corespunzătoare modelelor nemuritoare din trecutul de luptă. Crezînd puternic în finalitatea formativă a artei și în apartenența sa la imensa ființă colectivă a poporului, fiecare scriitor aspiră să servească tema majoră a patriei. Apropiat de viața și de realitățile contemporane, care modelează conștiința umană după criteriile concordanței dintre etic și estetic, fiecare scriitor caută ca poezia și adevărul să se interfereze, opera creată fiind și o proprie oglindire, o biografie spirituală. Măsura personajelor este măsura scriitorului care le face purtătoare ale mesajului său artistic, în încercarea de a dramatiza artistic istoria. Reprezentînd adevărul istoric, omul, germen activ în istorie, devine centrul creației, protagonist urmărit integral pe curba evoluției sale existențiale. Scriitorii nu urmăresc o asemenea evoluție fără a-i sublinia contrastele care îl pot purta pe eoul literaturii de pe culmile vieții și strălucirii în prăpastiile disperării. În realitatea ei ultimă, istoria este o sumă a comportamentului uman, a tuturor complexelor atitudini psihologice, raționale, a tuturor pasiunilor și sentimentelor, într-o societate determinată de trăirea umană în condițiile economice și sociale corespunzătoare unei etape anumite a evoluției societății. Motorul istoriei este pus în mișcare de conflictele oamenilor, aflați în contradicții antagoniste de cele mai multe ori, în trecut.

Între fundamentale principii ale artei se află adevărul istoric, observarea scrupuloasă a realității. Respectarea acestui înalt principiu etic aduce totdeauna literaturii și

scriitorului demnitatea. Respectarea adevărului este sarcina primordială a artei, a cărei funcție formativă contribuie la perfecționarea condiției umane. Un creator de artă nu se confundă însă cu un istoric. El transfigurează realitatea nu alterînd-o, nu schimbîndu-i dimensiunile și caracteristicile, ci acordîndu-i forma poeziei, care poate pătrunde cu magia ei forță chiar dincolo de realitate, tinzînd spre atingerea structurilor esențiale, a nucleului rațional, încărcat de semnificații, explorînd dincolo de crustele în care, uneori, sînt învăluite datele istoriei. Un creator de artă, spre deosebire de un istoric, este înzestrat cu facultatea de a aprofunda spiritualitatea. Un scriitor, răsfrîngînd adevărul în prismele luminii artei sale, se consideră o parte integrantă a conștiinței colective a umanității. Zugrăvind realitatea sub semnul adevărului istoric, arta va căpăta și un caracter popular, nemaifiind, ca în trecut, un apanaj intelectual al cercurilor închise.

Numai adevărul, care face din cei mulți protagoniștii istoriei, justifică opera creatorului, numai sigiliul lui definitiv asupra artei îi asigură caracterul eternității. Istoriei redau succesiunea faptelor, logica lor înlănțuire cauzală, determinarea socială, în timp ce scriitorii le transfigurează în interpretarea lor psihologică. Ei caută să individualizeze psihologic pe făuritorii sau personajele datelor istoriei. Poezia, cu antenele infinitei sale sensibilități, caută determinări umane, sensurile dramatice ale existenței acelora pe care îi luminează reflectoarele istoriei. Poezia exprimă gîndirea interioară, care iradiază luminile și umbrele sale asupra datelor înregistrate și descrise, obiectiv, de istorie. Însetați de concret și de real, scriitorii aderă la viața în centrul căreia se află omul cu toate faptele, cu toate neliniștile și speranțele sale. De multe ori, în evocarea trecutului istoric exemplificator, conflictul dramatic este rezultanta ciocnirii dintre atitudinea fermă a protagonistului literar, ideal în integritatea lui etică, și vicisitudinile existențiale, care nu urmează totdeauna drumurile virtuților și ale moralei. Demnitatea protagonistului, intransigent cu oscilațiile etice, este totdeauna stimuloare pentru cititori sau spectatori, însetați de adevăr și de frumusețe, ascultînd de comandamentele datoriei, de idealul pe care trebuie să și-l propună fiecare om, în scurta sa traiectorie de viață.

Respectînd adevărul, reprezentanții artei și culturii românești contemporane umanizează și actualizează istoria, făcînd-o să vibreze în concordanță cu trăirea tumultuoasă a prezentului. Asemenea opere sînt demne de stimă prin patosul patriotic care le însușește, prin considerarea vieții ca o perpetuă datorie a omului de a se perfecționa, prin declararea finalității modelatoare a artei, prin denunțarea abuzurilor care cîntăresc libertatea, nu numai a artei, ci și a omului de totdeauna. Aceste opere tind să fie și clare sinteze istorice, o iluminare de artă a datelor și faptelor, o săpare adîncă în straturile dense ale umanității trecute, pentru descoperirea filonului de minereu prețios, comun omului oriunde și oricînd. În aceste meditații de artă asupra istoriei, obiectivitatea este străbătută de căldura adeziunii scriitorului la subiectul și personajele sale. Scriitorii aspiră să însușească documentele, să însumeze vocile singulare într-o vastă coralitate a celor care au fost activi pentru cucerirea libertății și a justiției sociale, a frumuseții și adevărului. Viziunea scriitorilor contemporani asupra istoriei este rațională și optimistă în finalitatea în care converg destinele umane, iar, de cele mai multe ori, trecutul este pretextul istoric pentru oglindirea contemporaneității. În timpul și spațiul acestei literaturi circulă fluidul intens al vieții și adevărului, tendința de a purta prezentul în trecut. Un scriitor contemporan știe că istoria este baza solidă pe care se ridică orice monument literar, că omenirea nu trebuie să se teamă de adevăr, că istoria literaturilor demonstrează supraviețuirea numai a acelor opere care cuprind adevărul celor mulți. Totdeauna omenirea a fost însetată de cunoaștere și de adevăr, iar creatorii de artă sînt, în primul rînd, oameni vii, aparținînd unui timp și unui spațiu determinate istoric. Artificialul în artă este totdeauna efemer și prefabricarea de opere de atelier sau de sertar, fără includerea simburelui de lumină al adevărului, este absolut caducă. Adevărul și realitatea, marile teme ale artei, sînt redată de scriitorii români contemporani în dimensiunile contingențelor lor cu umanitatea în mers progresiv, cu tendința de a servi modelării condiției umane.